

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне юридичне управління

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.:255-20-76

До реєстр. № 5110
(друге читання)

ЗАУВАЖЕННЯ

до проекту Закону України «Про внесення зміни до статті 161 Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні»

У Головному юридичному управлінні проаналізовано проект Закону України «Про внесення зміни до статті 161 Кримінального кодексу України», підготовлений Комітетом з питань правоохоронної діяльності для розгляду Верховною Радою України в другому читанні.

Як зазначено в пояснювальній записці, метою законопроекту є «унормування положень Кримінального кодексу України відповідно до положень законопроекту «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні», яким законодавчо врегульовуються питання протидії та запобігання антисемітизму, його проявам в Україні». У зв'язку з цим законопроектом пропонується внести зміни до статті 161 «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» Кримінального кодексу України.

За результатами аналізу тексту законопроекту вважаємо за необхідне зазначити таке.

1. Проектом пропонується доповнити диспозицію частини першої статті 161 Кримінального кодексу України такою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, як «прояви антисемітизму». Проте необхідно зазначити, що чинна редакція статті 161 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на

припинення національної честі та гідності, а також за пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. При цьому у рекомендації № R (97) 20 Комітету міністрів Ради Європи, прийнятої 30.10.1997, зазначалося, що «розпалювання ненависті» необхідно розуміти як поняття, що «охоплює усі форми самовираження: поширення, провокування, стимулювання або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у виді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації і ворожості щодо меншостей, мігрантів і осіб з емігрантськими коренями».

Разом з тим, криміналізація окремих проявів антисемітизму, на нашу думку, закладає підґрунтя для подальших законодавчих ініціатив щодо особливого кримінально-правового захисту тієї чи іншої «категорії» осіб, оскільки на території України проживають представники понад 130 національностей і народностей.

2. Відповідно до редакції статті 2 Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» проявами антисемітизму є: заперечення у праві самоідентифікації осіб єврейського походження; заклик, приховування або виправдання вбивства чи заподіяння шкоди особам єврейського походження; висловлення неправдивих відомостей, ненависницьких та таких, що озлоблюють, заяв про осіб єврейського походження; публічні висловлювання, по'язані із засудженням осіб єврейського походження як колективно відповідальних за реальні чи уявні правопорушення, скоєні однією особою або групою осіб незалежно від етнічного походження чи віросповідання; заперечення факту переслідування і масового знищення євреїв під час Другої світової війни (Голокост); виготовлення, поширення будь-яких матеріалів, що містять антисемітські висловлювання, а також публічне використання матеріалів, символів та зображень антисемітського змісту; умисне пошкодження або руйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму; умисне пошкодження, руйнування або осквернення, місць поховань осіб єврейського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму; нетерпимість до осіб неєврейського походження, які були ідентифіковані як особи єврейського походження; заклики до антисемітизму.

Відтак, до проявів антисемітизму у цьому Законі належать як окремі форми вираження нетерпимості до осіб єврейського походження (наприклад, поширення матеріалів, що містять антисемітські висловлювання), так і завдання шкоди (наприклад, умисне пошкодження або руйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження).

Проте за такого законодавчого підходу не вбачається, за якими критеріями віднесено ті чи інші форми вираження ненависті щодо осіб єврейського походження саме до проявів антисемітизму. Так, до проявів антисемітизму, зокрема, не віднесено заподіяння шкоди життю або здоров'ю відповідних осіб з мотивів антисемітизму. Водночас умисне пошкодження або руйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму, умисне пошкодження, руйнування або осквернення місць поховань осіб єврейського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму є проявом антисемітизму. Аналіз визначених статтею 2 цього ж Закону проявів антисемітизму свідчить про відсутність у більшості форм вираження антисемітизму вказівки на відповідний антисемітський мотив. Відтак будь-який заклик до заподіяння шкоди особі єврейського походження слід буде розцінювати як прояв антисемітизму, незалежно від того, чи зумовлений такий заклик мотивом нетерпимості до такої особи чи ні.

Разом з тим, з огляду на положення абзацу третього статті 2 Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» до проявів антисемітизму віднесено заклик, приховування або виправдання вбивства чи заподіяння шкоди особам єврейського походження. За такого законодавчого підходу не вбачається, про заподіяння якої саме шкоди особам єврейського походження йдеться, що породжуватиме правову невизначеність. Водночас заклик до вчинення вбивства є одним із різновидів схиляння певної особи до вчинення відповідного злочину та визначається кримінальним законодавством як підбурювання до вчинення умисного вбивства. А кримінальна відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину передбачена частиною першою статті 396 Кримінального кодексу України.

Відтак, за такого законодавчого підходу з удосконалення питань кримінально-правової відповідальності виникатиме необхідність додаткового тлумачення положень Закону України «Про запобігання та протидію

антисемітизму в Україні», що не відповідає вимозі правової визначеності як складовій визначеного частиною першою статті 8 Конституції України принципу верховенства права на що зверталася увага, зокрема, у рішеннях Конституційного суду України від 22 вересня 2005 року №5 та від 29 червня 2010 року №17. А це в свою чергу може ускладнити правозастосування відповідних норм Кримінального кодексу України на практиці.

3. Згідно з абзацами восьмим та дев'ятим статті 2 Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» проявами антисемітизму також є умисне пошкодження або руйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму; умисне пошкодження, зруйнування або осквернення, місць поховань осіб єврейського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму.

Проте доповнення диспозиції частини першої статті 161 Кримінального кодексу України словосполученням «прояви антисемітизму», на нашу думку, сприятиме пом'якшенню в цій частині кримінальної відповідальності, оскільки чинні положення Кодексу дозволяють призначати покарання за сукупністю кримінальних правопорушень (стаття 70 Кодексу). Наприклад, якщо образа почуттів осіб єврейського походження у зв'язку з їх релігійними переконаннями супроводжувалась пошкодженням релігійних споруд чи культових будинків, паплюженням або знищенням релігійних святинь, перешкоджанням здійсненню релігійного обряду, то такі дії натеper слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених статтею 161 та статтями 178 «Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків», 179 «Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь», 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду» Кримінального кодексу України.

Узагальнюючий висновок: висловлені до законопроекту застереження та пропозиції можуть бути враховані в порядку, передбаченому частиною шостою статті 118 Регламенту Верховної Ради України.

Заступник керівника
Головного управління

С. МІШУРА

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Мішура Світлана Іванівна

Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000C75A280097BF9A00

Дійсний до: 26.10.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 07/2-2022/31370 від 03.02.2022

821787